

ROLUL CARACTERULUI UMAN ÎN ASIGURAREA PERFORMENȚELOR UMANE

ANA-MARIA COZONAC

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Noțiunea de “caracter” este una polisemantică, care tratează atât aspectul natural cât și cel obținut. Caracterul în structura sa are două blocuri componente care se află într-un raport de interdependență și care realizează caracterul ca o integralitate. Datorită faptului că caracterul este supus evoluției, conținutul acestuia este în legătură directă cu vârsta individului.*

Cuvinte cheie: *Caracter, temperament, performanță, trăsătură, personalitate, individ, aptitudini.*

1. Introducere

Noțiunea de caracter reprezintă totalitatea trăsăturilor și proprietăților, care atribuie organismului (sau unei specii sau altui grup natural) individualitate, care îi servește pentru a se distinge față de alți indivizi, specii sau grupuri. Astfel de trăsături sunt denumite “caractere”. Mai mult de atât, suma acestor caractere ale individului îi reprezintă “caracterul”. În engleză cuvântul “caracter” este mai des utilizat pentru a sugera caracteristica distinctivă unică decât suma tuturor trăsăturilor. Dar totuși noi utilizăm noțiunea de caracter pe larg în ambele sensuri [1]. Sub aspect general caracterul reprezintă cea mai înaltă și sintetică formațiune a personalității, care rezultă din integrarea în anumite modalități psiho-comportamentale a întregii experiențe de viață [2]. Caracterul constituie configurația sau structura psihică individuală, relativ stabilă și definitorie pentru om, cu mare valoare adaptativă, deoarece pune în contact individul cu realitatea, facilitându-i stabilirea relațiilor, orientarea și comportarea potrivit specificului său individual. Caracterul este o componentă a personalității care vizează suprastructura socio-morală a personalității, calitatea de ființă socială a omului.

2. Discuții

Spre deosebire de temperament, care ține de forma de manifestare a personalității și se manifestă în situație naturală ori socială, caracterul se referă întotdeauna la latura de conținut al personalității, constituind nucleul socio-psihologic al relațiilor individului [2]. Caracterul se manifestă în cadrul interacțiunii sociale ale individului în dependență de profilul psihomoral, considerat prin prisma unor norme și criterii etice, promovate de către societate. Acesta se formează ca rezultat al interacțiunii individului cu mediul sociocultural, căpătând anumite componente psihice cum ar fi natura, structura și funcționalitate, care corespund valorilor promovate și cu care interacționează individul la etapa sa de dezvoltare.

Din punct de vedere funcțional, psihologul Levitov, susține că structura caracterului include două „blocuri” [3]:

1. Blocul de comandă - care reflectă influența societății asupra omului și alcătuiește activitatea vitală a individului. Elementele blocului de comandă (scopurile activității, trebuințele, interesele, idealurile, valorile) formează natura internă, invizibilă a caracterului.

2. Blocul de execuție - reprezintă modalitatea de manifestare voluntară și de reglare a conduitei în situația concretă dată. Voința fiind coloana vertebrală a caracterului; efortul conștient pe care-l depune personalitatea pentru a-și atinge scopurile fixate.

Elementele blocului de comandă aflându-se în interdependență formează latura invizibilă a caracterului. Aceasta fiind absolut necesară dar insuficientă pentru realizarea caracterului ca o integralitate, care ar servi pentru atingerea unui rezultat adaptiv concret în diferite situații care apar în urma interacțiunii a individului cu societatea, și sunt dependente de valorile morale ale acesteia. Din acest motiv activitatea blocului de comandă se impune a fi corelată cu activitatea blocului de execuție, care conține în structura sa internă diferite mecanisme, care din punct de vedere psihologic presupune modul de interpretare și analiză a unei situații, asupra căreia individul își formează o atitudine corespunzătoare modului de înțelegere și asimilarea a informației.

Atitudinea reprezintă o interpretare internă a unei situații. Fiind un fel de dispoziție latentă a individului de a răspunde sau a acționa într-o manieră sau alta la o stimulare a mediului [3]. Atitudinea la fel ca și caracterul reprezintă o construcție psihică formată, în contextul căreia se reunesc elemente cognitive, afective și cele dominate de voința umană. Atitudinea reprezintă o corelație dintre obiect și subiect prin intermediul unor elemente afective și elemente care definesc apariția unor comportamente volitive, prin care se manifestă

poziția obiectului față de subiect. Definierea caracterului ca o sumă de atitudini este una greșită, acesta fiind un procedeu de interacțiune a atitudinilor, care rezultă din dezvoltarea individuală. Atitudinea reprezintă o raportare permanentă la notiunea de valori. Dacă atitudinile se află în raport de concordanță cu normele sociale, atunci ele devin valori, astfel formându-se sistemul atitudini-valori, care se referă la esența persoanei.

Atitudinile se caracterizează prin anumite determinative, fiind de natură favorabilă sau nefavorabilă, cu referință la interpretările față de un obiect sau de o situație sau gradul de intensitate ale trăirii – pozitiv și negativ.

Atitudinile sînt clasificate în 2 categorii [3]:

1. Atitudinile față de sine: autoaprecierea; autoevaluarea; autoconducere;
2. Atitudini față de societate: atitudinea față de muncă, norme, principii; atitudinea față de diferite instituții (familie, școală, spital, universitate); atitudinea față de structura și forma organizării politice; atitudinea față de ceilalți semeni; atitudinea față de obiectele din jur.

După M. Zlate caracterul interpretat ca un sistem valoric și autoreglabil de atitudini și trăsături, caracterul apare ca o componentă relativ stabilă, definitorie pentru om și cu o mare valoare adaptivă. El îndeplinind diferite funcții în viața psihică a individului în deosebi în plan comportamental:

1. Funcția relațională (ține de aspectul relațiilor individului cu societatea) ;
2. Funcția orientativ-adaptivă (oferă posibilitatea de orientare și adaptare în direcția scopurilor personale) ;
3. Funcția de mediere și filtrare (permite filtrarea la nivel cognitiv și afectiv a tuturor acțiunilor);
4. Funcția reglatoare (prin această funcție individul își reglează propriul comportament).

Datorită faptului că caracterul este evolutiv și se formează în cursul vieții pe măsura interacțiunii individului cu societatea, abilitățile și trăsăturile pe care le posedă omul s-au format în cadrul relațiilor sociale, a activităților pe care omul le desfășoară în cadrul grupului social, ținînd seama de normele de convingere stabilite de acesta.

De aceea trăsăturile de caracter sunt supuse evoluției, avînd un conținut mai sărac la vârstele mai mici și mai bogat pe măsura ce omul înainteză în vîrstă, iar experiența sa capătă dimensiuni mai ample [3]. O mare importanță în formarea caracterului o au acțiunile și faptele în situațiile de conflict, în dependență de accesibilitatea conflictului psihologic. Cum arată cercetările acestor conflicte, schimbările caracterului în aceste momente sunt foarte adînci și stabile [3]. Dar situațiile critice se repetă pe parcursul întregii vieți ale omului. Noi pierdem prietenii cei mai buni, apropiații, suntem nedreptățiți, avem situații complicate la facultate, la serviciu etc. În fiecare caz, în dependență cum și la ce fel de faptă se va hotărî omul, reiese cum se va forma caracterului lui de mai de departe. Noi singuri ne formăm caracterul cu faptele noastre pe parcursul vieții [3].

Societatea este formată din totalitatea indivizilor care interacționează sub aspectul diferitelor raporturi care se formează în conformitate cu nevoile acestora. Drept rezultat al caracterului individual în cadrul societății oamenii îndeplinesc toți aceleași acțiuni (practice, intelectuale, sportive, artistice etc.), însă la diferite nivele de calitate de diverși indivizi, cu o eficiență mai mare sau mai mica, uneori foarte redusă [3].

Desigur toți oamenii normali pot executa diferite și numeroase activități, dar la un nivel de calitate diferit, ceea ce corespunde capacităților, aptitudinilor pe care le posedă. Aptitudinea fiind definită ca o însușire sau un complex de însușiri psihice și fizice, care asigură succesul, reușita într-o activitate sau alta. Definiția dată subliniază aspectul de eficiență, de randament. Orice însușire sau proces psihic privit sub unghiul eficienței devine aptitudine (de exemplu: memoria – aptitudinea de a memora; spirit de observație – aptitudinea de a percepe). Aptitudinea ne dă măsura gradului de organizare a sistemului personalității sub aspect adaptativ-instrumental concret [3].

Aptitudinea reprezintă latura instrumentală și operațională a personalității. Acestea nu trebuie confundate cu suma cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor cerute de o anumită activitate. Problema privind natura și determinismul aptitudinilor a fost și continuă încă să fie puternic controversată. Conform definiției enunțate, aptitudinile sunt totdeauna un rezultat al dezvoltării, un „aliaj” între elementul înnăscut și cel dobîndit prin experiență. Aptitudinile sunt determinate, pe de o parte, de potențialul genetic, pe de altă parte, de condițiile în care acest potențial latent devine activ și se manifestă în latura exterioară a individului. Condiționate de existența unor premise ereditare, aptitudinile se formează, se structurează, se dezvoltă și se afirmă ca structuri sintetice complexe ale personalității, întotdeauna în procesul activității, în raport cu o activitate concretă, în care dispozițiile sunt intens exercitate. Aptitudinea nu poate apărea în afara unei activități concrete corespunzătoare; aptitudinea se formează în activitate și se manifestă în activitate. Pe măsură ce societatea, în dezvoltarea ei, creează noi domenii de activitate, se nasc și se dezvoltă aptitudini noi. Totodată, în conformitate cu cerințele social-economice noi, cu modificările ce se produc în natura și conținutul activității individului,

se produce și modificarea, restructurarea aptitudinilor acestuia. Aptitudinea se relevă ca o sinteză a însușirilor naturale și a celor dobândite .

Desfășurându-se într-un cadru profesional specializat, activitățile umane complexe impun prezența mai multor aptitudini elementare, care se întrepătrund și se structurează specific. Aptitudinile complexe se clasifică după genul de activitate care le modelează structural: aptitudini lingvistice, matematice, tehnice, muzicale, plastice, sportive. Pentru obținerea unor performanțe superioare, arată P. Popescu Neveanu, individul ajunge să-și îmbine și să-și dezvolte resursele sale într-o manieră superioară, până la structuri individuale, ce se exprimă într-un stil individual de personalitate creatoare [4].

În rezultatul a multor cercetări științifice este dovedit faptul că trăsăturile de caracter sunt direct legate de anumite tipuri de comportament, și anume o manifestare a impulsivității poate aduce ideea că individul are o reacție rapidă și imprecisă la sarcinile care presupun o viteză mărită.

Cercetarea care are drept scop performanța, ne poate furniza informații despre persoane în contextul angajării acestora. Tocmai din acest punct de vedere studiile despre performanță capătă în contextul actual o importanță deosebită. Totodată, ele pun bazele dezvoltării teoriilor trăsăturilor de caracter.

Datorită faptului că caracterul este privit ca un sistem deschis, care este în permanentă adaptare la condițiile sociale, individul poate fi caracterizat de o capacitate înaltă de adaptare la factorii cu care interacționează, dezvoltându-și un complex de abilități și aptitudini bine determinate, care au un rol fundamental în procesul de realizare a activităților, caracterizând performanța acestuia. Noțiunea de performanță capătă un aspect destul de relevant în psihologia muncii și în psihologia organizațional-managerială. Performanța este definită ca o cerință fundamentală, în condiții de concurență care se perfecționează pe măsura ce înaintează în timp. Pe de altă parte performanța poate fi privită din prisma a ceea ce face individul în condițiile de muncă și la consecințele comportamentului individului. Nu toate comportamentele se încadrează în noțiunea de performanță, ci doar acelea care promovează și contribuie la realizarea scopurilor organizației. Din perspectiva consecințelor comportamentului individului, nu toate rezultatele comportamentale pot fi privite sub noțiunea de performanță. Spre exemplu în cadrul unui training, trainerul își realizează activitatea perfect, dar aceasta nu este un indicator de garanție că participanții training-ului și-au îmbunătățit abilitățile, din cauza că potențialul intelectual al acestora posedă diverse diferențe. Ideal ar fi ca în interpretarea performanței să fie luată în considerare simultan cele două aspecte. În acest context se utilizează noțiunea de evaluare a performanței ce constituie un proces care servește în scopul creșterii productivității muncii, a calității și a perfecționării competențelor profesionale.

Datorită faptului că caracterul poate fi educat în direcția necesară în dependență de nevoile pe care le întâlnim, fiecare din noi mai mult sau mai puțin își poate crea „tăria” sa proprie de caracter, care influențează nivelul de performanță posedat. În pofida faptului că o personalitate complexă are la bază caracterul, temperamentul și aptitudinile, caracterul constituie elementul definitoriu în obținerea performanțelor, prin capacitatea sa de a masca sau de a compensa o serie de însușiri temperamentale. Pot fi reținute sau modificate acele manifestări „spontane” ale tipului care scapă, de obicei, controlul conștient. Se evidențiază astfel rolul regulator al caracterului în raport cu temperamentul. Caracterul influențează deasemenea aptitudinile pe care le obținem în urma activităților efectuate prin „tăria” sa.

În urma unui studiu efectuat în grupul studentesc în care s-au evaluat tipurile de caracter după metoda lui K. Leonhard , s-a realizat că indivizii la care în proporții mai mari s-au evidențiat tipologiile relativ stabile, cu caracter cu înclinație feminină caracterizate de emotivitate mărită, elemente mai pronunțate de ciclotinie, alarmanță și tipologia stopantă devin a fi mai vulnerabili la factorii externi și se manifestă pasiv în grupul social din care fac parte, avînd drept rezultat o eficiență scăzută caracterizată de un nivel scăzut de performanță. Iar la cei la care sunt mai accentuate tipurile de caracter ce îi conferă stabilitate în modul de manifestare, un grad de adaptabilitate ridicat, hipertimie și demonstrativitate accentuată au abilitatea de a obține performanțe mai mari, ceea ce corespunde cu faptul că caracterul are un rol fundamental asupra performanțelor umane, datorită faptului că poate fi educat în conformitate cu standardele psiho-sociale.

3. Concluzii

În concluzie, putem menționa că caracterul și aptitudinile unui individ dețin rolul principal în asigurarea performanțelor umane, precum și în structura personalității, iar temperamentul trebuie să fie considerat subordonat în raport cu acestea. Astfel, este important crearea unor condiții favorabile pentru a stimula și influența pozitiv formarea și dezvoltarea unor trăsături de caracter necesare pentru asigurarea performanțelor umane de nivel înalt. Iar cercetarea metodelor cât mai eficiente și vârsta cea mai potrivită a unui individ pentru un randament cât mai înalt în dependență sex și factorii geografici prezintă o temă de cercetare complexă și extrem de interesantă.

Bibliografie

1. W. McDougal, *Of the words character and personality*. New York: John Willey and Sons, 1932,
2. M.C.Țuțu, *Psihologia personalității*. București: Fundația România de Măine, 1993, p.148-155 .
3. M. Zlate, *Tratat de psihologie organizational-managerială*,.Vol.1. Polirom, Iași, 2004, p.160-166 .
4. P. Popescu-Neveanu, *Tratat de psihologie general*. București: Editura Trei, 2013, p.724.
5. S. Gorobievschi , C. Juncu , *Omul-componenta factorilor productivi*. În: *Administrația Publică*, Nr.3-4, 2008, p.117-125. ISSN 1813-8489. Cat. C